

ДУШАНКА МАРКОВИЋ, кустос, музејски саветник
Музеј Града Новог Сада
Тврђава 4, Петроварадин – Нови Сад, Србија
Е-адреса: dusankamarkovic65@gmail.com

РАД НОВОСАДСКОГ ОДБОРА КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА: ОД ОСНИВАЊА 1929. ДО 1943. ГОДИНЕ

САЖЕТАК: Од друге половине XIX века па све до Другог светског рата постојале су десетине удружења која су се бавила културно-просветном и хуманитарном активношћу. О њима постоје бројни значајни радови. Међу најмлађима је Коло српских сестара – Одбор у Новом Саду чији је рад, нажалост, трајао само 12 година. Рад Кола српских сестара у Новом Саду везан је за два периода. Први се односи на међуратни период (1929–1941), док је други започео 1991. године и траје и данас. Намера да се напише рад о раду Кола српских сестара Епархије бачке у Новом Саду, које је обновило свој рад 1991, довело је сазнање да о раду Кола које је постојало у Новом Саду између два светска рата не постоји ни један текст. То је био мотив да се пажња најпре посвети Новосађанкама које су биле чланице Кола основаног 1929. године, а уједно и потреба да се укаже на рад и значај једног женског удружења какво је било Коло српских сестара.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Коло српских сестара, Одбор у Новом Саду, хуманитарни и добротворни рад, женско удружење, међуратни период

УВОД

Потреба да се напише рад о делатности Кола српских сестара Епархије бачке у Новом Саду, које је обновило свој рад 1991, довела је до сазнања да о раду Кола, које је постојало у Новом Саду између два светска рата, нису вршена научна истраживања. То је био довољан разлог да се пажња најпре посвети Новосађанкама које су биле чланице Кола које је основано 1929. године. Ако се за неки град може рећи да је био исходиште и стециште женских удружења онда је то Нови Сад. Иако је Коло у Новом Саду постојало релативно кратко, оно је за то време успело да стекне завидно поштовање

јавности, а њихове акције биле су изузетно цењене. Овим радом жели се указати на жене које нису штеделе рад и труд нити своје време да би помагале другима, да би живот појединца учиниле лепшим и лагоднијим; указати на њихов пожртвовани рад за који нису биле ни плаћене нити приморане; указати на људе који су део свог живота посветили хуманости која треба да буде непрекидна и да буде путоказ будућим генерацијама.

Приликом писања овог рада проблем је представљала малобројност сачуваних докумената, фотографија и илустрација. Драгоцен материјал пронађен је у архивској грађи и *Извештајима* Кола који се налазе у Историјском архиву Града Новог Сада и Библиотеци Матице српске, те у периодичним публикацијама: *Vapgar* (излазио у Београду) и тадашњој новосадској штампи. Још је мање сачуваних фотографија: две фотографије налазе се библиотекама (Градској библиотеци у Новом Саду и Народној библиотеци Србије), и неколико фотографија које је Коло српских сестара Епархије бачке у Новом Саду, добило на поклон 1993. године од кустоскиње Музеја града Новог Сада – Мирјане Цепине¹. Како је сачувано врло мало архивалија битно је дати на увид јавности и објавити све што је доступно.

ОСНИВАЊЕ ЖЕНСКИХ УДРУЖЕЊА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Општи развој друштва у XVIII и XIX веку, нарочито индустријализација и урбанизација, као и развој школства, довели су до стварања нових друштвених слојева, нових елита, с јасно израженим националним ставовима. То је време у коме се оснивају партијска, али и грађанска удружења идеолошког карактера која окупљају истомишљенике и људе са заједничким интересима. То је време у коме своја удружења формирају и жене које су свој елитни статус стицале на два начина; један је рођењем или удајом, а други се базирао на образовању. Реч је о релативно малом броју жена које су суживале велики углед у својим срединама.² Разлози њиховог окупљања су двојаки. Неки разлози се односе на еманципацију жене у друштву и њен бољи социјални статус, а други на хуманитарни рад и потребу да својим ангажовањем допринесу бољитку заједнице. С тим циљевима оснивају се грађанске организације чији ће основни задаци бити решавање неких од друштвено-политичких проблема којима се државна власт уопште не бави или не бар довољно.

Оснивање хуманитарних друштава у свету започиње у другој половини XIX века. Она окупљају представнице аристократског и вишег друштвеног слоја, а под покровитељством углавном владајућих династија. *У време епидемија, рајдова и економске кризе, као и у условима све очигледнијих друштвених проблема ... женске хуманитарне организације добијале су велики друштвени значај. У мирнодојско време помајале су сиротињу, болесне*

¹ (*1930 – †2020).

² Јелена Савић, „Коло српских сестара – Одговор елите на женско питање”, *Гласник Етнографског музеја у Београду*, LXXIII (2009), 115–132.

и жене на маринама *грушиџва*.³ Исти разлози иницирали су и оснивање бројних женских друштава на тлу Србије или су окупљала Српкиње које су живеле на територијама других држава, пре свега Аустроугарске.

У корак са Европом, а може се рећи и испред Европе, ишле су тада и Српкиње са наших простора. Предводница им је била Савка Суботић. То потврђује и податак да су Немице у Берлину основале прво женско друштво 1867. године, док је Савка Суботић у Загребу, још 1865. године, иницирала оснивање хуманитарног „Одбора госпођа“⁴, а годину дана раније изрекла идеју о оснивању женских задруга. У сарадњи са тада младим доктором Јованом Андрејевићем, оснива 1867. „Прву женску задругу“ у Новом Саду. Како су жене неспрског порекла преузимале примат у друштву и из управе искључиле све Српкиње, Новосађанке Српкиње основале су свој засебан „Женски одбор“. Из тог Одбора формираће се 1880. године „Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња“. Задруге се оснивају и у другим местима на простору Аустроугарске. Чланице нису само богате жене из виших слојева и интелектуалке, него, врло често, и жене без школе, вредне домаћице, жене из народа. За непуних 40 година (1867–1906) основано је преко 120 задруга Српкиња.⁵ Њиховим радом и иницијативама подигнута су бројна забавишта, радничке школе, женски интернати, основне и више девојачке школе, девојачки домови, ђачке трпезе, домови за старе, материнска удружења за сирочад и нахочад итд.

У Београду је 1875. године, под покровитељством кнегиње Наталије Обреновић, основано прво женско друштво у Србији – Београдско женско друштво. Нешто касније основани су (и) Одбор госпођа „Кнегиње Љубице“ (1899), Коло српских сестара (1903), Женско радничко друштво (1903) и Материнско удружење у Београду (1906).⁶ Свој рад ујединиће 1906. године формирањем Српског народног женског савеза. Кључну улогу у овом уједињењу имала је посета др Кети Ширмахер (Käthe Schirmacher) која је тим поводом одржала прво предавање у Србији о женском покрету и феминизму у свету.⁷ За прву председницу Савеза изабрана је Савка Суботић која ће ту функцију обављати до 1910. године када јој је додељен статус почасне председнице.⁸

ФОРМИРАЊЕ КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА 1903. ГОДИНЕ

Разлога за оснивање хуманитарних удружења жена било је много. Један од основних биле су потребе које су наметале историјске, политичке, економске, културне и друштвене прилике у којима је живео српски народ на почетку XX века. Пре свега то су страдања и изузетно тежак положај Срба

³ Ана Столић, *Српски народни женски савез и политичке женског активизма (1906–1919)*, Историјски институт, Београд 2023, 38–39.

⁴ Савка Суботић, *Успомене* (прир. Ана Столић), Српски мемоари, књига VIII, Српска књижевна задруга, Београд 2001, 62.

⁵ Аркадије Варађанин, *Споменица двадесетипетогодишњега рада Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња: 1880–1905*, Српска књижара браће М. Поповића, Нови Сад 1906.

⁶ Ана Столић, *нав. дело*, 40–41.

⁷ *Исти*, 66–67.

⁸ *Исти*, 72, 76.

у јужним српским областима (Стара Србија) које су још биле под отоманском влашћу. То је нагнало Српкиње да се окупе око идеје сакупљања помоћи угроженом српском народу.⁹

Прилој 1. Лого Кола српских сестара из 1903. године

Група интелектуалаца, предвођена Надеждом Петровић, Делфом и Иваном Иванићем, Браниславом Нушићем и другима, тражећи начин како да помогну српским страдалницима, оснивају удружење које ће окупити жене у Београду, али и шире, с циљем прикупљања и дистрибуције помоћи сиромашном и угроженом становништву. Име друштва, „Коло српских сестара” (у даљем тексту: Коло или КСС), одредио је Бранислав Нушић на основу два предлога Ивана Иванића: „Друштво српских сестара” и/или „Коло Српкиња”. Оснивачки скуп одржан је на Велику Госпојину, 15/28. августа 1903. година у кафани „Коларац”. Окупило се око 3.000 људи, међу којима је највећи број жена. Изабрано је прво руководство, а за прву председницу именована је Савка Суботић.^{10,11}

Рад Савке Суботић може се посматрати са етнолошког, уметничког, социолошког, филозофског или хуманитарног становишта. За њу се може рећи да је цео живот била друштвени активиста јер је радила на еманципацији жена у српском друштву, а борбу за њихов бољи статус у породици и друштву водила је на различите начине. Један од њих био је и стварање женских друштава. Прво удружење, „Одбор госпођа” основала је у Загребу, а „Прву женску задругу” у Новом Саду. Из Задруге ће се издвојити Српкиње

⁹ А., „Коло српских сестара”, *Женски свеј*: Лист Добротворних задруга Српкиња, XVIII, 9 (1. септембар 1903), 129–131

¹⁰ *Алманах хуманих друштвава* (за редакциони одбор издали и уредили Сениша Л. Сретеновић и Божидар С. Недељковић-Рочкоман), Београд 1940, 60–61; Делфа Иванић, *Успомене* (прир. Јасмина Милановић), Институт за савремену историју, Београд 2012, 120–122, 288.

¹¹ Савка Суботић (Нови Сад, 23. октобар 1834 – Земун, 25. новембар 1918) потиче из чувене трговачке породице Полит, од оца Јована и мајке Јулијане, рођ. Десанчић. Била је удага за политичара и књижевника Јована Суботића са којим је имала осморо деце. Највећи део свог живота провела је у родном Новом Саду.

у засебан „Женски одбор” из ког ће 1880. године бити формирана „Добро-творна задруга Српкиња Новосаткиња”. Циљеви Задруге дефинисани су речима „...*да бедне и невољне ѿмаже, ѿладне нахрани, жедне најоји, наје заодене, болне ѿодиже, мртве ѿоребе, неуке обучи и на ѿуш рада и заслуја уѿуши, како би својим знањем и умењем, вредноћом и разбором водили у зре-лијим ѿодинама часѿан и ѿошћен живој*”.¹² Задруге се оснивају и у другим насељима на простору Аустроугарске, Србије, па и у САД.

Прилој 2. Савка Суботић (1834–1918), прва председница Кола српских сестара (Рукописно одељење Матице српске, Збирка фотографија, Инв. бр. CLXVI-25)

Због свог рада, познатог не само домаћој јавности него и у светским круговима, бирана је за председницу Српског народног женског савеза, али и за прву председницу Кола српских сестара. Ту функцију обављала је у периоду август 1903 – јесен 1905.¹³

¹² А. Варајанин, *нав. дело*, 4.

¹³ А. „Савка Суботић 1834–1904”, *Женски свет*, XIX, 10 (1904), 217–221; Аноним, „Савка Суботић”, *Вардар – календар*, XII (1923), 120–122; Даринка К. Суботић, *Савка Суботић: Предавање на Свечаној седници Матице Најредних жена 25. новембра 1924. ѿод.*, Посебан

Коло је изузетно добро прихваћено од стране београдских жена, а чланство у њему представљало је и ствар друштвеног престижа. Истовремено, жене су радом у Колу постајале активне учеснице у друштвеном развоју Србије и добијале могућност јавне афирмације. Треба нагласити да је то време у коме се на оснивање и рад женских удружења није гледало благонаклоно. Тако је и Коло често наилазило на подсмех и омаловажавање, чак и у тадашњим штампаним медијима.¹⁴

Активности Кола, као културно-просветног, добротинског, духовног и патриотско-хуманитарног друштва, биле су морално и материјално потпомагање Срба у неослобођеним и новоослобођеним крајевима; прикупљање финансијских средстава и усмеравање онима којима је помоћ потребна, као и рад на образовању, нарочито женске деце.¹⁵ У првим годинама КСС бавило се прикупљањем прилога у новцу, роби (жито, храна, огрев, одећа, обућа, постељина), санитарском материјалу, лековима. За сирочад са простора захваћених ратом обезбеђивана су склоништа. Организовани су течајеви за обуку мисионарки и болничарки, као и курсеви страних језика за одрасле.¹⁶ Поред прикупљања материјалне помоћи КСС је настојало, својим активностима, сачувати и духовну страну српства. Зато су редовно палиле свеће и обављале помен за погинуле у ратовима.¹⁷ Свој рад желеле су приближити широј јавности, па су издавале годишњи календар *Vardar* у којем су, поред верског календара и редовних извештаја о раду одбора Кола, објављивале текстове и фотографије родољубивог и историјског садржаја.¹⁸ Коло је, према потреби, подизало болнице, стационаре, чајџинице, домове за инвалиде или сирочад, занатске школе, интернате, па и универзитете.¹⁹ Врло често штићеници Кола биле су и особе неспрске националности.²⁰

Приликом свечаности и као израз захвалности КСС је уручивало дипломе, захвалнице, плакете, својим добротворима, заслужним личностима, установама и институцијама, приватним предузећима итд. Најчешће се користила *Диплома-повеља* коју је осликао Урош Предић 1922. године, најпре као акварел скицу, а потом као композицију. Колико је ова диплома Предићу била изазов говори и чињеница да јој је посветио део аутобиографског текста. То уједно говори и о његовом поштовању КСС. Иначе оригинална диплома/повеља чува се у Народној музеју у Зрењанину.²¹

отисак из листа *Засјава*, Нови Сад 1925, 22; С. Суботић, *Успомене*, 62; Душанка Марковић, „Биографија и библиографија Савке Суботић (1834–1918): поводом стогодињице смрти”, *Годишњак Музеја града Новог Сада*, 13–14 (2017–2018) [шт. 2019], 125–164.

¹⁴ *Алманах хуманих друштва*, 56–59.

¹⁵ Ј. Савић, нав. дело, 115–132.

¹⁶ „Бесплатан течај Кола српских сестара”, *Југословенски дневник*, 30. октобра 1930, 5.

¹⁷ А., „Коло српских сестара”, *Женски свей*, 9 (1903), 131.

¹⁸ *Vardar – календар*, Београд 1906–1941.

¹⁹ Вучко Грујовић, *Коло српских сестара*, Чачак 2013, 6.

²⁰ *Истио*, 12–17.

²¹ Био је то изазов и за Предића који је у повељу требао да угради све симболичке елементе делатности КСС, а да повеља остане јасна и декоративна. Зато коло није представило као „коло девојака”, него као велики круг, састављен од 12 мањих кругова који се додирују и у којима је представљено 12 сестара у различитим народним ношњама, са испруженим рукама, које спојене чине једно коло. У средишњем великом кругу седи Милосрђе, загнуто плаштом, под чијим окриљем заштиту налазе немоћни и забринути. Испод круга

Прилој 3. Нацрт повеље Кола српских сестара (рад Уроша Предића)

Рад овог Кола инспирисао је жене и у другим крајевима да се удруже и оснују своје одборе. Крајем 20-их година XX века Главни одбор Кола српских сестара са седиштем у Београду бројао је преко 100 одбора. Многи од њих налазили су се ван Србије: Словенији, Хрватској, Македонији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, али и ван тадашње Краљевине СХС, односно Југославије – у САД.²²

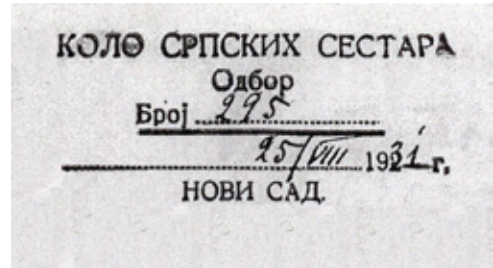
је место за текст. Са стране су две фигуре: лево борац за народно ослобођење, а десно болничарка. Уз доњу ивицу су мали генији (аморети) у различитим пословима: један држи предавање, други купи добровољне прилоге, трећи продаје ђурђевак, четврти држи подушје погинулим, пети дели одећу, шести пише хронику/летопис и разноси календар *Vardar*. Миодраг Јовановић, *Урош Предић (1857–1953)*, Галерија Матице српске, Нови Сад 1998, 125–126.

²² *Алманах хуманих друштва*, 76–77.

ОСНИВАЊЕ ОДБОРА КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА У НОВОМ САДУ

Ширење мреже одбора Кола српских сестара најспорије се одвијао у Војводини. Разлози су двојаки: постојање већ бројних женских удружења која су се бавила добротворним радом, попут Добротворних задруга Српкиња, а други разлог лежи у чињеници да је Војводина, до 1918. године, била у саставу Аустроугарске царевине у којој су живееле бројне етничке заједнице.

У Новом Саду, на почетку XX века, поред Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, постојала су: Прва женска задруга, Хумано друштво „Кора хлеба и дечје обданиште”, Орфелинат, Задруга „Добротвор”, Девојачко удружење за изображање у српском духу, Удружење „Посестрима”, Коло српских девојака, Црвени крст, као и бројна просветно-културна друштва. Због тога је релативно касно, тек 30. маја 1929. године основано Коло српских сестара – Одбор у Новом Саду.

Прилози 4–5. Печат и меморандум Кола српских сестара – Одбор у Новом Саду

Удружење под називом *Коло српских девојака* постојало је у Новом Саду још крајем XIX и почетком XX века, а његове чланице биле су ћерке познатих интелектуалаца и виђенијих Новосађана: Зора (Илија) Вучетић, Анђелија (Александар) Сандић, Јелисавета (Стеван) Барако, Милка (Михајло) Полит, Јелена (Коста) Чавић, Невена (Димитрије) Јовановић, Даница (Милан) Јовановић, Емилија (Александар) Адамовић, Даринка (Коста) Милутиновић. Ово Коло било је подмладак Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња. Коло је приређивало базаре са игранкама и музичке догађаје хуманитарног карактера на којима су наступале чланице. Тако је у њиховој организацији 1901. године одржан концерт са игранком, а у корист Српског народног позоришта, а затим и *Девојачко вече са игранком* чији је приход био намењен издржавању српских основних школа у Будимској епархији.²³

По узору на централно Коло у Београду и новосадско је оснивало своје пододборе. Пододбор у Степановићеву формиран је 1936. године, а две

²³ Позив и програм за концерт са игранком који организује Коло српских девојака, трећи дан Божића 27. децембра (10. јануар) 1901. године. У програму су учествовали Фрањо Петрик, др Ђуро Трифковић и Душан Табаковић. Уз позив, штампан је и програм концерта на четири стране и три језика: српском, мађарском и немачком (Музеј Града Новог Сада, КИ 3166/3; Видети и: <https://zenskimuzejns.org.rs/2022/11/16/zenske-organizacije-u-novom-sadu-u-drugoj-polovini-19-veka/>).

године касније (1938) и у Сиригу. Новосадско Коло је све време пружало материјалну и новчану помоћ овим пододборима.²⁴ Да би привукли пажњу млађе популације Коло је 1936. године основало (и) Подмладак Кола српских сестара.²⁵

Прилој 6. Чланице Подмлатка КСС на прослави Светог Саве у Новој гимназији у Новом Саду, 27. јануара 1939. године (Коло српских сестара Епархије бачке Нови Сад)

Од 1938. године рођење пресвете Богородице – Мала Госпојина која се празнује 8/21. септембра прославља се не само као слава КСС у Београду, него и Одбора у Новом Саду. Славске куме 1939. и 1940. године биле су Љубица Рајх Поповић и Јулка Мицић.²⁶ Слава се прослављала по православном обреду, а за послужење су биле задужене чланице Кола. Била је то прилика да се угосте добротвори Кола, пријатељи и важни гости.

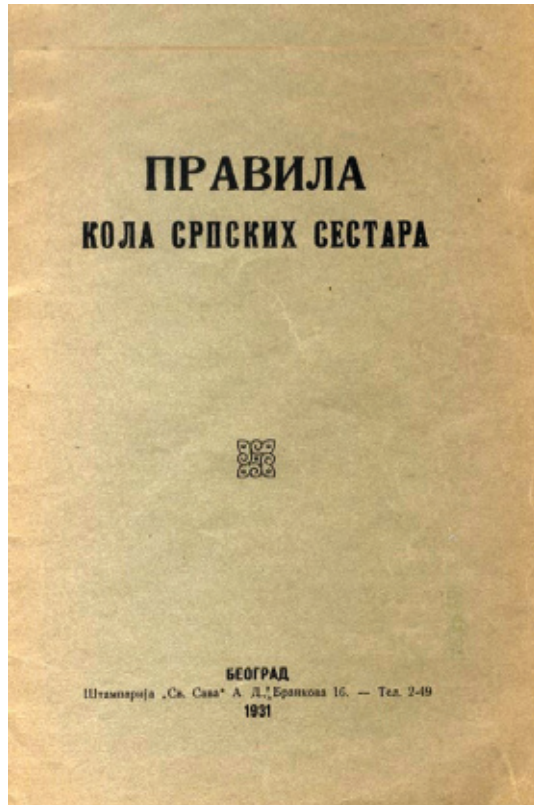
²⁴ *Извештај о раду Кола српских сестара у Новом Саду, 1937–1938*, Коло српских сестара, Нови Сад; Емилија Софић, „Коло Српских Сестара – Нови Сад”, *Вардар XXV* (1937), 50–51.

²⁵ Е. Софић, Исто, XXIV (1936), 56–57.

²⁶ А., „О Малој Госпојини Коло српских сестара први пут је прослављало своју славу”, *Дан* 212 (23. септембра 1938), 8; *Извештај... 1937–1938. год.*; Јелисавета Суботин, „Коло Српских Сестара – Нови Сад”, *Вардар XXVII* (1939), 63–65; *Дан*, 221 (22. септембра 1939), 5; *Извештај... 1939–1940*; А., „Коло српских сестара и Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња славиле су своју славу – Малу Госпојину”, *Дан* 222 (22. септембра 1940), 7.

ОСНОВНИ ЗАДАЦИ КОЛА

Једно од начела рада КСС уопштено било је *бољийаак ойщийей добра*. Рад како Главног одбора Кола српских сестара са седиштем у Београду, тако и свих одбора био је регулисан „Правилима Кола српских сестара” и „Упутством”.²⁷ У првим Правилима Друштва из 1903. године јасно су дефинисани разлози за оснивање: *У доброј жељи да њрине и њонесу сваки део дужносѝи њрема своме народу, удружују се све сесѝре Срѝкиње њод именов Коло срѝских сесѝара...*, као и циљеви: *...морално и маѝеријално њомаѝање своје браће и сесѝара из њоѝлачених крајева срѝских, који су услед сѝалних нередовних њрилика у ѝим крајевима на сесѝринску њомоћ уѝућени, као и њодржавање и њоѝѝомаѝање сваке ѝежње за ослобођењем срѝсѝива.*²⁸ Чланство у Колу је добровољно, а представља и част. Бити члан значи чинити добро другима.²⁹

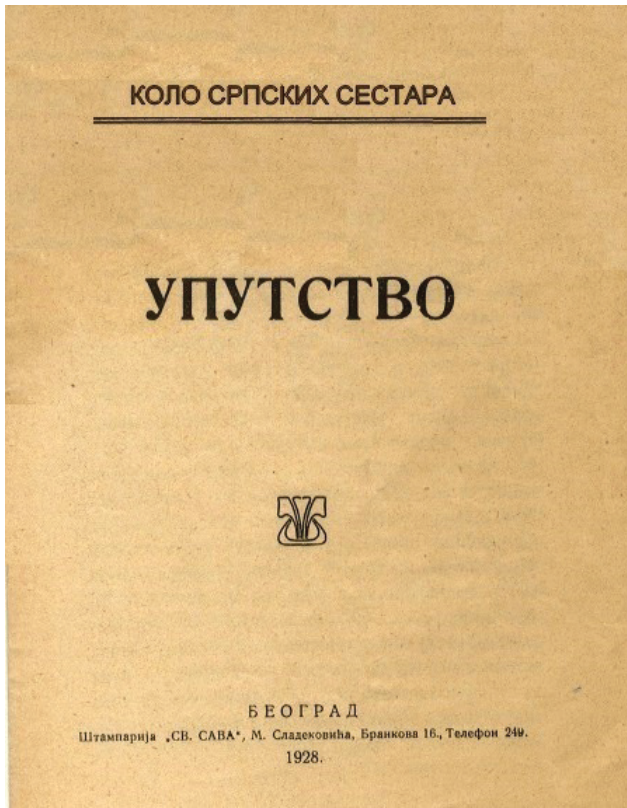

Прилој 7. Правила КСС из 1931. године
(Библиотека Матице српске)

²⁷ Коло српских сестара, *Правила Кола срѝских сесѝара*, [б. и.], Београд 1903; Коло српских сестара, *Уѝуѝсѝиво*, [б. и.], Београд 1928.

²⁸ *Правила*, 1903, 1.

²⁹ Из *Правила*; В. Грујовић, *нав. дело*, 41.

Прилој 8. Упућство за рад Кола из 1928. године
(Библиотека Матице српске)

Новосадски одбор КСС који је формиран у Краљевини СХС, односно Југославији, поред хуманитарног, просветног и културног рада, имао је задатак да ради на буђењу родољубља и националне свести Југословена и међусобном духовном зближавању свих јужнословенских народа.³⁰ Вођене таквим циљевима чланице су сакупљале помоћ за сиромашну децу, за исхрану новосадске сиротиње, болесницима обезбеђивале повратне карте након лечења, давале брзу помоћ сиромашнима, припремале забаве, игранке и чајанке, организовале бројна предавања и помене, учествовале у обележавању важних историјских догађаја итд.³¹

³⁰ Молба Кола српских сестара – Одбор у Новом Саду Градском савезу Нови Саг, од 12. јула 1935. (Историјски архив Града Новог Сада, F 150 63299-35 (Даље: ИАГНС).

³¹ Е. Софић, нав. дело, *Вардар* (1931), 67–68; А., „Коло српских сестара приређиваће суботом своје чајанке – у ресторану Спомен-дома”, *Дан* 298 (24. децембра 1936), 8.

Прилој 9. Чланице Кола српских сестара у Новом Саду на првој чајанки одржаној у Хотелу „Слобода” 20. октобра 1929. године на којој су изабране најлепша млада жена и најлепша девојка у Новом Саду; седи председница Емилија Софић; стоје, слева надесно: Бранка супруга Јанка Јаникића (најлепша млада жена), Лепа Митровић (најлепша девојка) и Софија Рапајић рођ. Обрадовић (фото: Народна библиотека Србије)

ОРГАНИ И ЧЛАНСТВО КОЛА

Чланство у Колу било је на добровољној бази, а могло је бити редовно, као утемељачи, почасно и добротворно. Редовне чланице учествују у раду Кола и дужне су плаћати месечну или годишњу чланарину. Статус утемељача стицао се уплаћивањем одређене суме новца, а статус добротвора завештањем веће финансијске донације. Почасне чланове је именovala Скупштина КСС, на основу изузетног доприноса општем интересу српског народа или заслуга у раду Кола.³²

Главни орган рада КСС била је Скупштина. Од управљачких органа Коло је именovalo Управни и Надзорни одбор. Управни одбор је бројао шест чланова: председницу, две потпредседнице, два секретара и благајницу. Над-

³² *Правила*, 1903, 5.

зорни одбор чинила су три до четири члана од којих је један била председница. Поред ових органа постојала је и одборничка група која је бројала 25–38 чланица. Према потреби Коло је именовало саветне чланове. У првим годинама Скупштина је одржавана у просторијама Матице српске.³³

Почасни председник Скупштине КСС од његовог оснивања (1929) био је епископ бачки др Иринеј Ћирић³⁴, а од 1934. ту част је прихватио патријарх српски Варнава.³⁵ Почасне председнице, по својој функцији, биле су супруге банова који су службовали у Новом Саду: Љубица Дуњић, супруга Радосава Дуњића (1930), Станка-Стана Матић, супруга Светомира Матића (1930–1931), Цајка Николић, супруга Милана Николића (1932–1933), Маргита Пауновић, супруга Светислава Пауновића (1935–1936) и Олга Радивојевић, супруга Јована Радивојевића (1939–1940). Чланство именованих жена говори о угледу који је Коло имало код новосадске елите. Почасно чланство, на основу својих заслуга у раду Кола, стекле су Емилија Софић, Јованка Петровић, Јелисавета Јелена Клицин и Ружа Јевтић.³⁶

Својим добровољним прилозима посебно су се лично истакли краљ Александар I Карађорђевић Ујединитељ и проф. др Михајло Пупин. Поред њих треба истаћи добротворства Стевана Бороте, Мите Клицина, Јованке Милошевић, Вукосаве Радовановић и Александра Секулића. Због тога су именовани за почасне добротворе.³⁷

За 14 година постојања и 12 година активног рада (у периоду 1941–1943. Коло није било активно), Колом су председавале три „Новосаткиње”. Прва председница била је Емилија Софић³⁸, која је ту функцију најдуже обављала, од 1929. до 1938. У периоду од 1938. до 1940. Колом је руководила Јелисавета Суботин, док се у документима за време Другог светског рата као заступник Кола наводи Даринка Дара Мандић Могин.³⁹ Изузетно важну улогу секретара Кола обављале су Олга Геровац, Олга Диклић, Лепосава Лепа Матијашевић, Гизела Повољни, Меланија Кун, Вида Вуковић и Наталија Поповић.⁴⁰

За само годину дана постојања (1930) Коло је имало око 300 чланица, а до прекида постојања у раду Кола учествовало је преко 400 „Новосаткиња”. За то време у Одбору Кола активно је било 88 одборкиња.⁴¹ Иако у самом називу Кола стоји предзнак „српски”, многе чланице су биле несрпске националности (видети на крају рада: Списак чланица Кола српских сестара 1929–1943).

³³ *Извештаји о раду Кола српских сестара* – Одбор у Новом Саду, 1930–1940; А., „Годишња скупштина Кола српских сестара у Новом Саду”, *Југословенски дневник* (2. априла 1932), 3.

³⁴ *Извештаји...*, 1930–1940.

³⁵ Е. Софић, нав. дело, *Варгар* XXIII (1935), 56–57.

³⁶ *Извештаји...*, 1930–1940.

³⁷ *Истио*.

³⁸ Емилија Софић претходно је обављала и функцију председнице Друштва кнегиње Зорке за Бачку област.

³⁹ *Извештаји...*, 1930–1940; *Варгар*, 1929–1941; А., „Због одласка из Новог Сада председница Кола српских сестара, г-ђа Јелисавета Суботин поднела је оставку”, *Дан* 212 (11. септембра 1940), 7.

⁴⁰ *Извештаји...*, 1930–1940; *Варгар*, 1929–1941.

⁴¹ *Извештаји...*, 1930–1940; *Варгар*, 1929–1941.

Прилој 10. Почасна председница Кола, Емилија Софић⁴², око 1930. године
(извор: часопис *Нови Саг*⁴³)

Краљ Александар I Ујединитељ за њихов рад одликовао је председницу и потпредседницу КСС у Новом Саду Орденом Светог Саве V степена, који им је уручио 1931. године приликом свечаног освећења Дома Трговачке омладине у Новом Саду.⁴⁴

Првих година од оснивања Коло је користило простор у Улици Ђуре Јакшића 16 (13).⁴⁵ Склапањем споразума из 1936, о сарадњи са Соколским удружењем коришћен је простор Народног дома (Соколски дом). Крајем четврте деценије Коло је поседовало своје просторије у Улици Марка Миљанова 12. Поред просторија за редован рад Коло је често своје активности одржавало у Хотелу „Слобода”, Официрском дому, Народном дому, згради Бановине, згради Матице српске итд.

О раду Кола, поред часописа *Вардар*, чији је издавач Коло српских сестара – Главни одбор у Београду, редовно су извештавали новосадски часописи *Новосадске новине*, *Дан* и *Јуџословенски дневник*, као и београдски листови *Време* и *Правда*.

⁴² (*1862–†1955). Сахрањена је на Успенском гробљу у Новом Саду.

⁴³ *Нови Саг*, X, 51 (јубиларни број, 1. децембра 1933), 10.

⁴⁴ Е. Софић, *Вардар* (1931), 67–68; Исто, XXIV (1936), 56–57; *Извештај...*, 1934–1935, 4.

⁴⁵ *Време*, X, 3176 (1930); А., „Бесплатан течај Кола српских сестара”, *Јуџословенски дневник* (30. октобра 1930), 5.

Прилоџ II. Часопис Кола српских сестара *Вардар* за 1929. годину

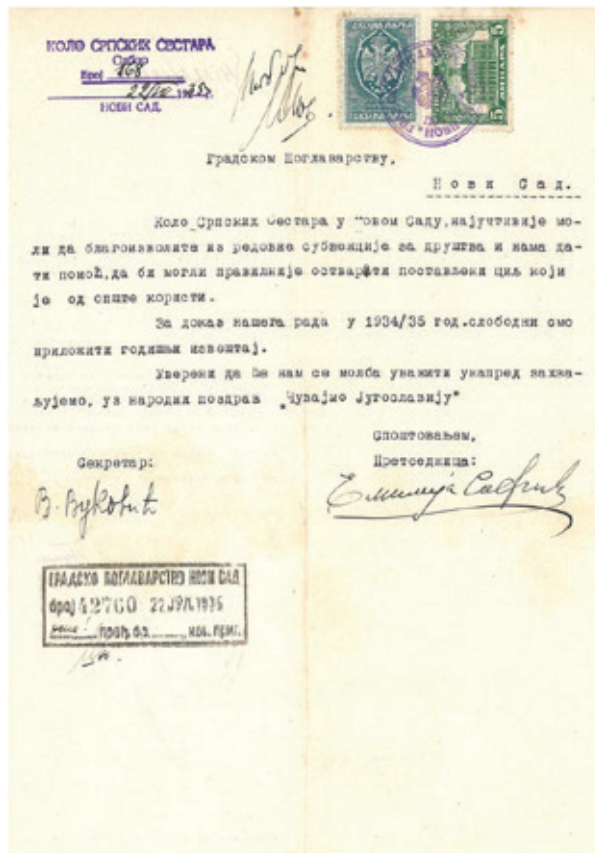
ФИНАНСИРАЊЕ КОЛА

За реализацију планова које су чланице Кола стављале себи у задатак била су неопходна финансијска и материјална средства. Финансијска средства стицале су путем чланарина, донација, новчаних помоћи, добровољних прилога, продајом робе и услуга. Донатори су били државне власти, приватна и државна предузећа, црква, акционарска друштва, занатлијске радње, али и појединци. КСС се за финансирање често обраћало тадашњим властима на различитим нивоима, и углавном је добијало помоћ и подршку. Чинили су то Градско поглаварство, власти на нивоу Дунавске бановине, али и краљевска влада, па и краљ лично.⁴⁶ Од државних функционера међу дародав-

⁴⁶ Е. Софић, *Вардар* (1929), 61–63; А., „Молба Кола српских сестара Градском поглаварству за субвенције за свој рад” (ИАГНС, Ид: 149953, фонд 150, [1935]; фасцикла 63.299, арх. бр: 867); *Извештај... 1934–1935*, 5 (ИАГНС); Ј. Суботин, „Коло Српских Сестара – Нови Сад”, *Вардар*, XXVIII (1940), 55–57.

цима су уписани Драгиша Цветковић, председник краљевске владе, Стеван Ђирић, министар просвете, Милан Недић, министар војске и морнарице, Августа Стојадиновић, супруга председника владе.⁴⁷

Од институционалних субјеката добротворство су показале банке (Краљевска, Трговачка, Југословенска и Аграрна банка), осигуравајућа друштва, Електрична централа, Црквена општина.⁴⁸ Од фабриканата, редовни донатори били су грађевинар Илија Аврамовић, индустријалац Драгутин Ристић, те Вилим Шулц, власник млина, шећерана у Врбасу и Црвенки, а ту су били и новосадски трговци и занатлије.⁴⁹ Дрво за огрев Коло је годинама добијало од дрварâ „Браћа Крајачевић” и „Јован Страјин”. Супруге власника дрвара биле су чланице Кола.⁵⁰ Списак физичких лица која су својим улозима помагала рад Кола је предугачак, те га нећемо наводити.

Прилој 12. Молба Кола Градском поглаварству из 1935. (ИАГНС)

⁴⁷ *Извештаји...* 1930–1940; *Vargap*, 1929–1941.

⁴⁸ *Извештаји...* 1930–31. год; *Исцо...* 1934–1935, 5; *Исцо...* 1937–1938.

⁴⁹ *Извештаји...* 1934–1935, 5; *Исцо...* 1937–1938.

⁵⁰ *Исцо...* 1937–1938.

Да би обезбедиле средства за хуманитарни рад Кола, чланице су организовале различите активности. Поред редовних годишњих чланарина, приходе су остваривале од улазница приликом организовања игранки, чајанки, концерата, забава, приредби итд. На овим дешавањима сакупљали су се и добровољни прилози. Забаве и чајанке су одржаване заједно са игранком, а понекад је организована и лутрија или томбола. Организоване су у Хотелу „Слобода” (касније Дом ЈНА, Трг слободе 5), Официрском дому (Дунавски кеј), Трговачком дому или Дому трговачке омладине и Народном дому. За госте је припреман квалитетан уметнички програм уз учествовање бројних естрадних уметника тога времена.⁵¹ Посетиоци су могли уживати у гласу тада (1929) познате уметнице Божене Адамовић Дубске.^{52,53} На забави 1932. године у програму је учествовала чувена београдска глумица Жанка Стокић⁵⁴, а 1933. године чланови Новосадског музичког друштва.⁵⁵ Посетиоци су били сви значајнији Новосађани који су својим присуством показивали наклоност раду Кола. Готово редовно програме су пратили бан и бановица, армијски командант и генерали са супругама или кћеркама, чланови других удружења попут Матице напредних жена, Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, Црвеног крста, Јеврејске задруге итд.⁵⁶ КСС је организовало дочек Нове године 1933. године са програмом, забавом и дејчјом игранком, чији је приход био намењен у добротворне сврхе.⁵⁷ Нарочито су биле популарне Свесловенске забаве.⁵⁸

Допуну буџета чланице Кола су вршиле и продајом пригодних значака, часописа *Вардар*, сакупљањем прилога на улици.⁵⁹ Обичај продавања ђурђевка на Ђурђевдан, који је увела још Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња, КСС је преузело 1938. године, с одобрењем Задруге.⁶⁰ Део прихода била је и камата на средства која би Кола претекла, те су их улагали код банака или су куповале акције.⁶¹

Прилози су сакупљени на бази утемељача, али и на име покојника. Међу утемељачима наводе се Милан Инђић и Божидар Петровић. Утемељачки улог могли су положити и чланови породице или пријатељи на име покојника. Тако је за Јулију Киш Адамов прилог дала њена унука Јулија Будимска, а

⁵¹ *Време*, IX 2809, 2843, 2843, 2863 (1929); X, 2921, 2925 (1930); *Нови Сад*, VI, 40, 42, 43, 46, 47 (1929); А. „Новосадске вести”, *Дан* 244 (19. октобра 1939), 8.

⁵² Оперска певачица и педагог. Рођена у Прагу, 3. септембра 1894. Преминула у Новом Саду, 30. јуна 1976. *Енциклопедија Српској народној њозорицији*, I, А–И, Српско народно позориште, Нови Сад 2021.

⁵³ С-ћ., „Са чајанке Кола Српских Сестара”, *Нови Сад* 50 (1929), 2.

⁵⁴ (*Велико Градиште, 1887 – †Београд, 1947).

⁵⁵ А., „Забавно вече Кола српских сестара”, *Јуџословенски дневник* (14–15. октобра 1932), 5; „Летња забава Кола српских сестара”, *Јуџословенски дневник* (1. септембра 1933), 5.

⁵⁶ *Време* (1929–1940); *Јуџословенски дневник* (1930–1934); *Правда* (1934); *Дан* (1935–1941); *Нови Сад* (1929–1937).

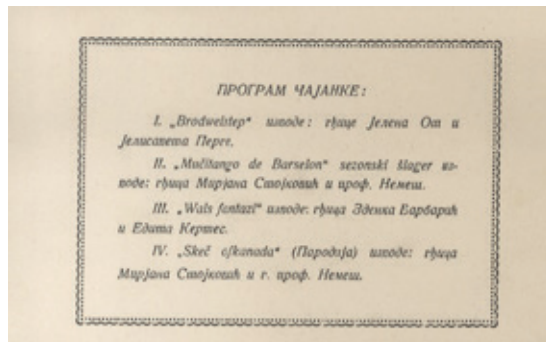
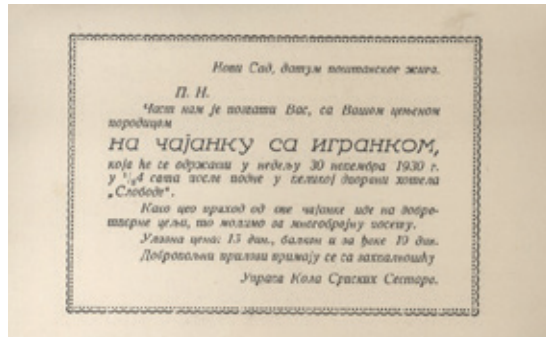
⁵⁷ *Главна одлука Савешта њо којој ослобађа ѡрадске ѡаксе Коло српских сестара Нови Сад, на ѡприређење дочека Нове ѡдине* (ИАГНС, ИД: 186775; фонд: 150; год: 1933; фасц: 1463); А., „Чајанка Кола српских сестара”, *Јуџословенски дневник* (10. јануара 1934), 6.

⁵⁸ *Молба Кола српских сестара да организује Свештосавску забаву*, ИАГНС, ИД: 254269; фонд: 150; год.: 1935; фасц: 2258, арх. бр: 210; *Дан*, 4 (6. јануара 1936), 6.

⁵⁹ *Извештај... 1939–1940*.

⁶⁰ *Извештај... 1937–1938*; Ј. Суботин, нав. дело, *Вардар*, XXVII (1939), 63–65.

⁶¹ *Извештај... 1930–31*; Е. Софић, нав. дело, *Вардар* (1930), 61–63.

Прилој 13 а–в. Позивница с програмом чајанке са игранком коју је организовало Коло српских сестара у Новом Саду 30. новембра 1930. (Позивница упућена Види Вулко, РОМС, Збирка рукописа, М. 14.720)

за Душана Поповића, инспектора Банске управе, уплату су извршили његови пријатељи др Риста Милетић Шајин, управник Градске болнице у Новом Саду (1931–1941) и његова супруга. Сина бана Дунавске бановине Милана Николића, Милету Николића, у утемељаче је уписао Ђока Дунђерски. У име Александра Секулића⁶² прилог је дала мајка Јелисавета Секулић.⁶³ Имена

⁶² Крчедински парох; радикал.

⁶³ Ј. Суботин, нав. дело, *Вардар XXV* (1940[1941]), 55–57.

уписаних су стављана на читуљу и помињани су на парастосу које је Коло организовало сваке године.

Коло је основало своју радионицу народних рукотворина у којој су новосадске жене израђивале народне ношње, кућне текстилије и одевне предмете. Уз радионицу отвориле су и продавницу израђених предмета која се налазила у Видаковића улици бр. 6, а цео приход био је намењен за добротинства и изградњу дома за рад Кола.⁶⁴

Када су материјални прилози у питању могу се груписати у покретне и непокретне. Од покретних то је различита роба: одећа, обућа, храна, слаткиши за децу, огрев итд. Добар део одеће се припремао у оквиру Кола – на мобама се плело, кројило и шило.⁶⁵

Од непокретне имовине, у Извештају из 1935. године наводи се поседовање земљишта чија је вредност процењена на 59.818. динара, за коју се зна да је купљена од Града. Земљиште се налазило преко пута од Народног дома.⁶⁶ Оно што се не зна јесте порекло објекта које је Коло поседовало 1942/43. године у Улици Марка Миљанова.

АКТИВНОСТИ КОЛА

Основне активности централног Кола српских сестара које је основано у Београду дефинисане су *Правилима* и *Ујујсџивима* којих су се морали придржавати сви новоосновани одбори, па и Новосадски. Од свог формирања новосадски Одбор је радио на више фронтова. Његове чланице бавиле су се различитим активностима хуманитарног, културног, просветног, васпитног, па и образовног садржаја. Свакако да је најзначајнији био и остао добротинствени рад.

Иако Коло већ у називу има реч „српски”, оно је било опредељено на пружање помоћи не само Србима, него и невољницима других националности. Рад на пружању како новчане, тако и материјалне помоћи, може се сагледавати са више аспеката; као помоћ избеглицима, помоћ деци, школама и ђацима, помоћ сиротињи, болеснима, старијим особама, пострадалима у временским непогодама, те помоћ црквама и добровољачким удружењима. Неретко су то чиниле и изван територије тадашње Краљевине Југославије. Један део њихове активности био је усмерен на праћење друштвених и културно-историјских догађања и манифестација.

Немогуће је навести сва племенита дела која је Коло учинило за 12 година активног рада. Да би се стекао дојам о том раду навешћемо неке од њих. Међу првима милост Кола су осетили избегли Срби са тада окупираних територија Истре и Далмације. За католички Божић, сваке године су обезбеђивале зимска одела и обућу за 10–20 деце истарских избеглица.⁶⁷ Исто-

⁶⁴ А., „Коло српских сестара у Новом Саду”, *Нови Саг* X, 51 (јубиларни број, 1. децембра 1933), 10; А., „Свесловенско вече”, *Нови Саг* 5 (1934), 3.

⁶⁵ *Извештај... 1934–1935*, 5 (ИАГНС).

⁶⁶ *Извештај... 1934–1935*, 6 (ИАГНС).

⁶⁷ А., „Уз помоћ хуманих друштава”, *Дан*, 13 (18. јануара 1936), 8; Е. Софић, нав. дело, *Вардар*, XXV (1937), 50–51.

времено, пружана је помоћ руским избеглицама, удовицама и сирочади руских ратника, као и емигрантима из Бугарске.

Помоћ деци и ђацима се очитовала у пружању једнократних финансијских помоћи, стипендирању, материјалном награђивању, као и финансирању изградње и рада појединих школа. Помаган је рад основних школа и гимназија попут Николајевске и ОШ „Светозар Милетић”, Женске гимназије, Државне грађанске школе, Мушке гимназије и Учитељске школе.⁶⁸ Обичај је био и да се одређеном броју деце из основних школа обезбеди одећа за Божић. Тако је 1930. одевено и награђено слаткишима двадесеторо деце из школе „С. Милетић”.⁶⁹ У периоду 1934–1935. године награђено је четрдесеторо ученика школе „Јован Јовановић Змај”.⁷⁰ Тридесетпеторо деце школе „С. Милетић” је 1938. године на Материце награђено. Исте године (1938) обрадовано је и десеторо деце у добровољачком насељу Сириг, а то је чињено и у наредним годинама.⁷¹ Сиромашној деци поклони у виду зимске одеће и слаткиша спремљени су и за Божић 1940. године. Тада је обрадовано око стотедесеторо деце.⁷²

Чланице Кола су увеле обичај и да кумују на крштењу деце из Дома за матере и одојчад.⁷³ Више штићеника је примало редовне месечне стипендије, а добри ђаци су награђивани углавном на Видовдан.⁷⁴ За поједине девојке Коло је припремало и девојачку спрему – штафир.⁷⁵ Традиционално су, на Лазареву суботу, организоване дечје забаве са националним програмом, али и послужењем. Тог дана посећивано је и Дечје село.⁷⁶ Чланице Кола биле су ангажоване у кухињи Градског одбора за социјално старање, као и Градској кухињи на Салајци.⁷⁷ Одржавале су шестонедељни хигијенски течај за прву помоћ који су завршиле неке од чланица КСС.⁷⁸ Особама са слабијим материјалним статусом додељиване су једнократне финансијске накнаде. Бригу о болеснима слабијег имовног статуса, показивале су редовним посећивањем болница и обезбеђивањем новца за путне карте и повратак болесних својим домовима.⁷⁹ Донацијом постеља, душека и постелине помагале су рад Црвеног крста, а новчане прилоге сакупљале су за Лигу против туберкулозе.⁸⁰

⁶⁸ *Извештај... 1930–31*; А., „Коло Српских Сестара за сироту децу”, *Нови Саг*, 52 (1931), 3.

⁶⁹ *Извештај... 1930–31*.

⁷⁰ *Извештај... 1934–1935*, 4 (ИАГНС); А., „Коло српских сестара оденуло 50 сиромашне школске деце”, *Дан*, 302 (24. децембра 1936), 6.

⁷¹ *Извештај... 1937–1938*; А., „У оквиру скромне свечаности новосадско Коло српских сестара поделило је дарове сиромашној деци на колонији у Сиригу”, *Дан*, 12 (14. јануара 1941), 2.

⁷² А., „Коло српских сестара поклонило је поклоне сиромашној школској деци”, *Дан*, 4 (4. јануара 1940), 3.

⁷³ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXII (1934), 79–80.

⁷⁴ *Извештај... 1937–1938*.

⁷⁵ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXV (1937), 50–51.

⁷⁶ Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1930), 61–63; Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXI (1933), 87–88; А., „Дечја забава”, *Нови Саг*, 11 (1934), 3; *Извештај... 1934–1935*, 5 (ИАГНС); *Извештај... 1937–1938*; А., „Коло српских сестара развило је у прошлој години живу националну, хуману и културно-просветну делатност”, *Дан* 116 (17. маја 1940), 7.

⁷⁷ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXIII (1935), 56–57.

⁷⁸ Исто, XXII (1934), 79–80.

⁷⁹ *Извештај... 1930–31*; Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1930), 61–63.

⁸⁰ *Извештај... 1939–1940*; Е. Софић, Исто.

Редовна месечна примања Коло је обезбеђивало сиромашним старицама, удовицама и самохраним мајкама.⁸¹ Старију популацију, смештену у Убошком дому у Петроварадину повремено су посећивале и даривале их на верске празнике: Велику суботу, Божић или Духове.⁸² Новчану помоћ пружале су и учитељицама са ниским и недовољним примањима.⁸³

Ни пострадали у временским непогодама (поплаве, суше, пожари, земљотреси) нису били заобиђени. Прилоге су сакупљале и слале за унесрећене у Скопљу (1929/30)⁸⁴, поплављене у Француској и пострадале у Чешкој.⁸⁵ Добровољним прилозима доприносиле су изградњи и раду црква и подизању споменика. Тако је Коло донирало прилоге за Светосавску цркву у Београду⁸⁶, цркве у Брадињи, Сиоковцу, Гушевцу, Лапљем Селу (Косово), руској цркви у Берлину⁸⁷, цркви у добровољачкој колонији у Хоргошу⁸⁸, Љубљанској православној цркви, цркви у Самодражу и др.⁸⁹ Поред учешћа у градњи верских објеката, своју хуманост показале су и помажући рад верских институција попут Српске православне црквене општине у Сиригу и Чапљини.⁹⁰

Бројни споменици подигнути су захваљујући и учешћу КСС. Неки од њих су Споменик Доброславу Добри Јовановићу у Брчком (подигнут 1932)⁹¹, Споменик краљу Александру I Ујединитељу и краљу Петру I у Бачкој Паланци⁹², Споменик краљу Александру I у Врњцима⁹³, Спомен костурница херојима на Куманову.⁹⁴

Помагале су и рад других одбора КСС (Одбори у Скопљу, Вишеграду, Тополи, Призрену, Вршцу)⁹⁵, и редовно посећивале њихове изложбе и активности. За Базар изложбу британског Црвеног крста и формирање Фонда „Флоренс Најтингал“⁹⁶, Коло је поклонило неколико вредних ручних радова.⁹⁷ Потпомагале су и тесно сарађивале са Соколским удружењем. Једно време користиле су просторије Соколског дома за своје седнице, за чување својих ручних радова и народних одела.⁹⁸ Ни прекршиоци закона нису заборављени. Сакупљале су књиге које су поклањане затворским установама.⁹⁹

⁸¹ *Извештај... 1937–1938*;

⁸² *Исџо, 1930–31; Исџо, 1937–1938; Исџо, 1939–1940*;

⁸³ *Исџо, 1930–31*; Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1930), 61–63.

⁸⁴ Исто.

⁸⁵ *Извештај... 1929–30*; Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1930), 61–63; Ј. Суботин, нав. дело, *Варгар*, XXVIII (1940), 55–57.

⁸⁶ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXV (1937), 50–51.

⁸⁷ Исто (1930), 61–63; *Извештај... 1937–1938*.

⁸⁸ Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1931), 67–68.

⁸⁹ *Извештај... 1929–30*.

⁹⁰ Ј. Суботин, нав. дело, *Варгар*, XXVIII (1940), 55–57.

⁹¹ *Извештај... 1930–31*.

⁹² *Исџо... 1934–1935*. (ИАГНС).

⁹³ *Исџо... 1937–1938*.

⁹⁴ *Исџо*.

⁹⁵ *Исџо... 1930–31; Исџо... 1937–1938; Исџо... 1939–1940*.

⁹⁶ Florence Nightingale

⁹⁷ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXVI (1938), 58–59.

⁹⁸ *Извештај... 1937–1938; Коло српских сестара Епархије бачке Нови Сад 1991–2021*, Коло српских сестара Епархије бачке, Нови Сад 2022, 4.

⁹⁹ *Извештај... 1930–31*.

Културно просветни рад је организован кроз бројне приредбе, игранке, предавања, изложбе, помоћ уметницима, обележавање и праћење важних историјских датума, едукативне курсеве итд. На сваком од њих обављало се прикупљање добровољних прилога или наплата улазница.

Од оснивања 1929, у сарадњи са Јадранском стражом, сваког четвртка, одржаване су чајанке. На чајанкама се, поред уметничког програма, често бирала најлепша млада жена и најлепша девојка у Новом Саду.¹⁰⁰ Коло је било активно (и) у избору Мис Југославије бирајући најлепшу Новосађанку која је учествовала на том такмичењу.¹⁰¹ За мисицу Новог Сада је 1929. године изабрана Вера Марковић.¹⁰² Од 1938. увеле су забаву Весело вече и дочек Нове године.¹⁰³

¹⁰⁰ А., „Коло Српских Сестара у Новом Саду”, *Нови Саг*, 42 (1930), 4.

¹⁰¹ *Време* 3240 (1931), 4; 3244 (1931), 7.

¹⁰² А., „Избор Мис Нови Сад”, *Нови Саг*, 1 (1931), 6; 3 (1931), 3.

¹⁰³ Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXVI (1938), 58–59.

Прилози 14 а–в. Свесловенски бал у Новом Саду (1939)¹⁰⁴

Прилози 15 а–б. Свесловенски бал у Новом Саду (1940)¹⁰⁵

¹⁰⁴ Дан (7. фебруар 1939), 9–10.

¹⁰⁵ Дан (6. фебруар 1940), 7–8.

Прилої 16 а–в. Свесловенски бал у Новом Саду (1941)¹⁰⁶

¹⁰⁶ Дан (4. фебруара 1941), 6.

У периоду између два светска рата изузетно популарне биле су Свесловенске забаве. У Новом Саду су их одржавали Српско занатлијско певачко друштво „Невен”, Удружење трговаца, Удружење правника и Коло српских сестара. Јануар и фебруар били су месеци балова, а бити позван и појавити се на њима представљало је ствар престижа и моденски догађај. Бал који је организовао КСС окупљао је најелитнији део Новог Сада, али и бројне угледне грађане из других војвођанских места и Београда.¹⁰⁷ Сматрана је националном манифестацијом словенства и једним од начина очувања народне баштине и обичаја. Одржаване су по узору на Свесловенске балове Главног одбора у Београду. На забаве су долазили, поред Срба, и Хрвати, Словенци, Руси, Чеси, Словаци, Пољаци, Руси, Лујички Срби итд. Обичај је био да сви буду одевени у народна одела. У првим годинама су то биле српске ношње из свих крајева, а од 1933. године ношње свих народа.¹⁰⁸ Програм је укључивао и ревије обучених костима, као и избор најлепших костима. Бележено је да се на позорници појавило и преко 500 учесника (1938).¹⁰⁹ Интересантно је да су женске ношње доминирале, док су се мушкарци спорадично костимирали. Да би све било у народном духу и простору у коме се одвијао бал декорисан је ћилимима из различитих подручја.¹¹⁰ Често су забаве имале своје покровитеље. Углавном су то биле супруге банова и армијских командира. Забележено је да су то биле бановице Станка Матић (1931)¹¹¹, Цајка Николић (1932. и 1933)¹¹², Каја Матковић заједно са дворском дамом Дором Дунђерски и Љубицом Николајевић (1934. и 1935), супругом армијског команданта¹¹³, бановица Маргита Пауновић и Катарина Стојановић

¹⁰⁷ А., „Свесловенска забава”, *Нови Саг*, 6 (1933), 3.

¹⁰⁸ Свет., „Са успеле свесловенске забаве 'Кола српских сестара' у Новом Саду”, *Нови Саг*, 5 (1930), 2; А., „Сјајан успех свесловенског бала у Новом Саду”, *Југословенски дневник* (26. фебруара 1934), 5.

¹⁰⁹ Могле су се видети старосрпска властелинска, црногорска, старобанатска, тетовска, моравска, јужносрбијанска, конављанска, неготинска, призренска, косовска, старопазовачка, смиљевска, шумадијска, херцеговачка, кумановска, лесковачка, старосремска, сврљишка, кичевска, пиротска, невелиска, бачка, старобачка, београдска, војвођанска, пијешћанска и слуњска ношња. Од других народа биле су заступљене следеће ношње: словачка, истарска, винковачка, загребачка, петрињска, посавска, далматинска, буњевачка и старобуњевачка, барањска, шокачка, хрватска, славонска, босанска, сарајевска, цариградска, русинска, албанска, турска, словеначка, међумурска, бугарска, чешка, руска, пољска, румунска. Наравно да је било и дама у богатим и елегантним балским тоалетима, као и господе у официрским униформама (Л. Д., „Сјајан успех Свесловенског бала”, *Дан*, 31 (8. фебруара 1938), 5; П., „Свесловенски бал Кола српских сестара био је грандиозан”, *Дан*, 31 (8. фебруара 1939), 9–10; А., „Свесловенска забава са ревијом народне ношње – једно сјајно вече”, *Дан*, 31 (6. фебруара 1940), 7–10).

¹¹⁰ Свет., „Са успеле свесловенске забаве 'Кола српских сестара' у Новом Саду”, *Нови Саг*, 5 (1930), 2; *Извештај... 1930–31*; А., „Светосавски бал ће се одржати 11. јануара”, *Дан*, 176 (20. децембра 1935), 8; Л. Д., „Свесловенски бал Кола српских сестара”, *Дан*, 24 (3. фебруара 1937) и 26 (5. фебруара 1937), 8; Б., „Сјајан успех Свесловенског бала”, *Дан*, 31 (8. фебруара 1938), 5.

¹¹¹ С. Ц. Секулић, „Свесловенска забава Кола српских сестара у Новом Саду”, *Нови Саг*, 9 (1931), 3.

¹¹² А., „Свесловенско вече у Новом Саду”, *Нови Саг*, 6, 7 (1932), 3; А., „Велике припреме за свесловенско вече”, *Југословенски дневник* (16. јануара 1933), 5.

¹¹³ А., „Свесловенска забава у Новом Саду”, *Нови Саг*, 3 (1934), 2; Е. Софић, нав. дело, *Варвар*, XXIII (1935), 56–57.

(1936, 1937), супруга армијског генерала, а бановица Загорка Кијурина 1941. године.¹¹⁴ Балови су одржавани у Свечаној сали хотела „Слобода”, а касније у просторијама Народног дома.¹¹⁵ У програму су учествовали знаменити уметници попут Маге Магазиновић са њеним ученицима, песникиња и учитељица Цвета Бингулац, која је на бини изводила српску свадбу, или композитор и музичар Светолик Пашћан Којанов. Након ревијалног дела, по неписаном правилу, игранка је започињала извођењем Краљевог кола које би повели председница КСС и командант Армије.¹¹⁶ Колики значај су имали ови балови најбоље говоре текстови у тадашњој новосадској штампи који су их месецима унапред најављивали и опширно извештавали са њих.¹¹⁷ Такође, значају је доприносило и то што се на бал могло доћи само са позивницом.¹¹⁸

Прилој 17. Бал Кола српских сестара у новосадском Народном дому (1940)¹¹⁹

¹¹⁴ А., „Свесловенско вече Кола српских сестара било је лепа словенска манифестација”, *Дан*, 30 (4. фебруара 1941), 3.

¹¹⁵ А., „Прексинаоћно Свесловенско вече Кола српских сестара постигло је сјајан успех”, *Дан*, 9 (14. јануара 1936), 10; Е. Софић, нав. дело, *Вардар*, XXV (1937), 50–51; *Време*, XVII, 5402 (1937), 7.

¹¹⁶ *Извештај... 1937–1938*; Ј. Суботин, нав. дело, *Вардар*, XXVII (1939), 63–65; Ј. Суботин, нав. дело, *Вардар*, XXVIII (1940), 55–57; А., „Свесловенска забава са ревијом народне ношње – једно сјајно вече”, *Дан*, 31 (6. фебруара 1940), 7–10.

¹¹⁷ *Време* (1929–1940); *Југословенски дневник* (1930–1934); *Правда* (1934); *Дан* (1935–1941); *Нови Саг* (1929–1937).

¹¹⁸ А., „Велике припреме за Свесловенску забаву”, *Дан*, 27 (1. фебруара 1940), 8.

¹¹⁹ *Време*, XX, 6478 (5. фебруара 1940), 10.

КСС имало је лепу колекцију народних ношњи коју је и издавало за различите потребе и на тај начин стицало приходе. О вредности и лепоти костима сведочи и чињеница да су, у годишњим *Извештајима*, били наведени као покретна имовина.¹²⁰ Да би набавиле што већи број оригиналних српских ношњи чланице Кола су сарађивале са Одбором за пропаганду женских народних рукотворина, те преко њих проналазиле старе ношње и откупљивале их за Коло.¹²¹ Поједине делове су и саме израђивале у радионици за рукотворство.¹²²

Прилој 18. Чланице Кола у народним ношњама на Свесловенском балу у Народном дому у Новом Саду (4. фебруара 1939)

Својим прилозима Коло је омогућавало изградњу и рад многих културно-просветних институција: Народног позоришта, Омладинског друштва „Карађорђе”, Чика Јовиног фонда за сироту децу, Трговачког удружења, Црвеног крста, новосадског „Привредника”, Дома војвођанских студената у Београду, Певачког друштва „Ратар” у Крстуру, Задужбину Вука Караџића, Истарског друштва „Орјен”, Хрватског просветног клуба, Удружење Руса. Уметнике и књижевнике су помагале откупом или штампањем њихових

¹²⁰ *Извештај... 1939–1940.*

¹²¹ Е. Софић, нав. дело, *Варгар* (1931), 67–68.

¹²² *Извештаји..., 1930–1940; Варгар* (1929–1941).

дела. Омогућиле су штампање збирке новела Димитрија Мите Клицина *Успомене на славне дане – једва дочекане* (1937).¹²³

Коло је активно учествовало у раду других хуманитарних, културних и просветних удружења, попут Главног одбора КСС у Београду, Југословенског женског савеза, Југословенске Уније за заштиту деце, Народне одбране Црвени крст, Југословенско-бугарске лиге, Соколског друштва, Јадранске страже, Женског покрета, Савеза културних друштава.¹²⁴ Статус потпомажућег члана имале су код „Пријатеља ликовне уметности”.¹²⁵

Да би биле информисане о дешавањима на другим просторима где Срби живе биле су претплаћене на бројне часописе: *Мисионар* (Охрид), *Гласник Јуџословенској женској савеза*, *Жена и свей*, *Чување здравља*, *Народне иџре* итд.¹²⁶

Ниједно значајније дешавање у граду није могло протећи, а да чланице Кола нису биле присутне као организатори, суорганизатори или посетиоци. Једнако важно било је обележити државне и верске празнике, као и дочекати госте из других градова или држава. Њихово присуство било је забележено на концерту Крагујевачке женске задруге, на шездесетогодишњицу Задруге Срба занатлија, на дочеку учесника слета, на именовану банова, дочеку Краљевске владе, приликом посете сестара Кола из Сплита или Здружених жена Вардарске бановине.¹²⁷

Прилоџ 19 а–б. Чланице КСС пре Другог светског рата: Здесна налево: Зора Давидовић, рођ. Тапавица, Софија Обрадовић, удата Рапајић, Дрена Обрадовић удата Ердељан, Иванка ?; на другој фотографији, у средини Зора Давидовић рођ. Тапавица (Светосавски бал, 1939. године)

¹²³ *Извешћјај... 1930–31*; Е. Софић, нав. дело, *Вардар* (1930), 61–63; *Извешћјај... 1937–1938*; *Извешћјај... 1939–1940*; Ј. Субогин, нав. дело, *Вардар*, XXVIII (1940), 55–57.

¹²⁴ *Извешћјај... 1934–1935*. (ИАГНС); *Истио 1937–1938*.

¹²⁵ *Истио... 1934–1935*, 5 (ИАГНС).

¹²⁶ *Извешћјаји... 1930–1940*.

¹²⁷ *Извешћјај... 1930–31*.

Водиле су рачуна о важним датумима из историје: Дан мира, Дан уласка српске војске у Нови Сад, рођендан Краља итд. Посебна почаст била је посвећена Дану мира (11. новембра) одржавањем парастоса и помена свим погинулим борцима који су се борили на страни српске војске у Првом светском рату. Помени су у преподневним часовима одржавани у Саборној, римокатоличкој и евангелистичкој цркви и синагоги. Чланице су обилазиле и присуствовале освећивању гробова палих бораца. Истим поводом организовале су свечане академије са пригодним предавањем.¹²⁸ Сваке године организована су тематска предавања, а предавачи су били важне јавне и верске личности, попут Јелице Беловић Бернациковске (1930), др Добриле Симић (1931), епископа бачког др Иринеја Ћирића (1932, 1934), др Николе Мрвоша (1933), проф. средње техничке школе Милисава Сакулца (1935), директора Женске учитељске школе Војислава Младеновића (1936, 1938), председника Савеза културних друштава Игњата Павласа (1937), директора Друге мушке гимназије Светислава Марића (1940). Овим обележавањима присуствовали су представници војне и цивилне власти и бројно грађанство.¹²⁹ Дан уласка српске војске у Нови Сад (9. новембар) након победе у Првом светском рату обележаван је свечано, а тим поводом, 1938. године предавање је одржао Игњат Павлас, председник СКД-а.¹³⁰ Датуми и догађаји везани за владајућу краљевску породицу Карађорђевић (рођендани, помени, годишњице и дочекивања) обележавани су присуством на богослужењу, полагањем венца код споменика краљу Петру I Ослободиоцу на Опленцу¹³¹, присуством на прослави десетогодишњице владавине Њ. В. краља Александра I, као и сваком доласку краља у Нови Сад. Присуство чланица Кола било је приметно и на комеморацији и сахрани краља Александра I Ујединитеља.¹³² Чување успомене на знамените Новосађане попут Савке Суботић, Јована Јовановића Змаја и др., чланице Кола су чиниле обиласком споменика на које су поласале цвеће и палиле свеће.¹³³

Да би рад Кола био целисходнији било је неопходно обезбедити прикладан простор. Због тога су од самог оснивања чланице КСС износиле идеју о градњи дома.¹³⁴ На Скупштини КСС која је одржана у згради Дунавске бановине 1935. године донета је одлука о градњи таквог објекта. Претходно је Коло од града купило земљиште на Булевару краљице Марије на коме је требао бити саграђен дом. Један од разлога за градњу дома био је реализација програма „Заштите девојака” намењен збрињавању сиромашних и

¹²⁸ А., „Дан мира прославиће Коло српских сестара 11 о. м.”, *Дан*, 138 (6. новембра 1935), 8.

¹²⁹ *Време*, X, 3139 (1930), 7; *Време*, XI, 3544 (1931), 5; Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXVI (1938), 58–59; Исто, XXII (1934), 79–80; Исто, XXIII (1935), 55–57; А., „Данас је прослављен Дан мира”, *Дан*, 143 (11. новембра 1935), 8 и 144 (12. новембра 1935), 2; А., „Коло српских сестара организује прославу 11 новембра”, *Дан*, 263 (11. новембра 1936), 8; А., „Коло српских сестара организује прославу 'Дана мира' 11 новембра”, *Дан*, 252 (9. новембра 1937), 8; Е. Софић, нав. дело, *Варгар*, XXV (1937), 50–51; Ј. Суботин, нав. дело, *Варгар*, XXVIII (1940), 55–57.

¹³⁰ *Извештај... 1937–1938*.

¹³¹ *Исџо... 1930–31*.

¹³² *Исџо... 1934–1935*, 3 (ИАГНС).

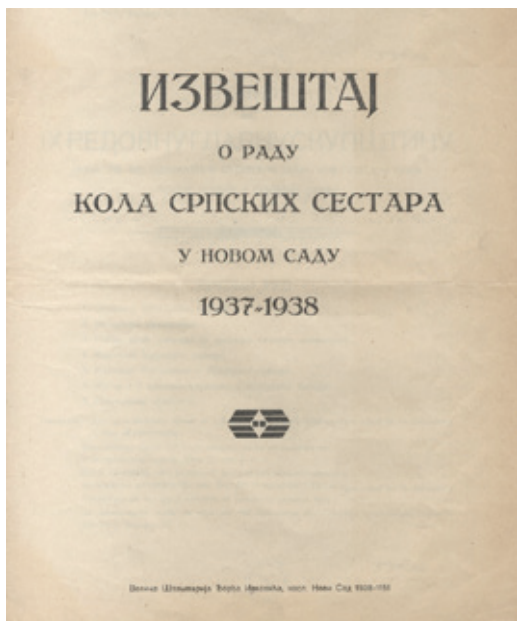
¹³³ *Исџо... 1930–31*.

¹³⁴ *Исџо*.

незаштићених девојака.¹³⁵ У дому је планирано одржавање домаћичких течајева, ћилимарске школе, смештај конвикта, али и организовање просветног, хуманог и социјалног рада. Такође и формирање ђачке трпезе.¹³⁶

У периоду пред Други светски рат, којим је добар део Европе већ био захваћен, Коло се припремало правећи топлу одећу за будуће отаџбинске браниоце, обучавајући чланице на курсевима за болничарке, али и ажурирајући, у име „Уније за заштиту деце“, спискове деце – корисника помоћи, и изналажење решења за њихово евентуално збрињавање у случају рата. Правиле су и пописе жена које су могле бити ангажоване у одбрани земље.¹³⁷

Чланице Кола биле су изузетно уважаване од стране друштва. За своје активности имале су специјалне попусте у саобраћајном превозу. Доказ о чланству била је значка КСС или потврда. Највећи број чланица биле су учитељице и наставнице. Њихово ангажовање у раду Кола сматрало се оправданим и на то се гледало благонаклоно. Слична ситуација била је и са другим запосленим женама.¹³⁸

Прилоџ 20. Извештаји о раду Кола српских сестара у Новом Саду (1937–1938)¹³⁹

¹³⁵ А. „Коло српских сестара за заштиту малолетних девојака”, *Дан*, 118 (25. маја 1938), 8; *Извештај... 1937–1938*; Ј. Суботин, нав. дело, *Вардар*, XXVIII (1940), 55–57.

¹³⁶ *Молба Кола српских сестара – Одбор у Новом Саду Градском савешу Нови Сад* од 12. јула 1935. (ИАГНС, F 150 63299-35).

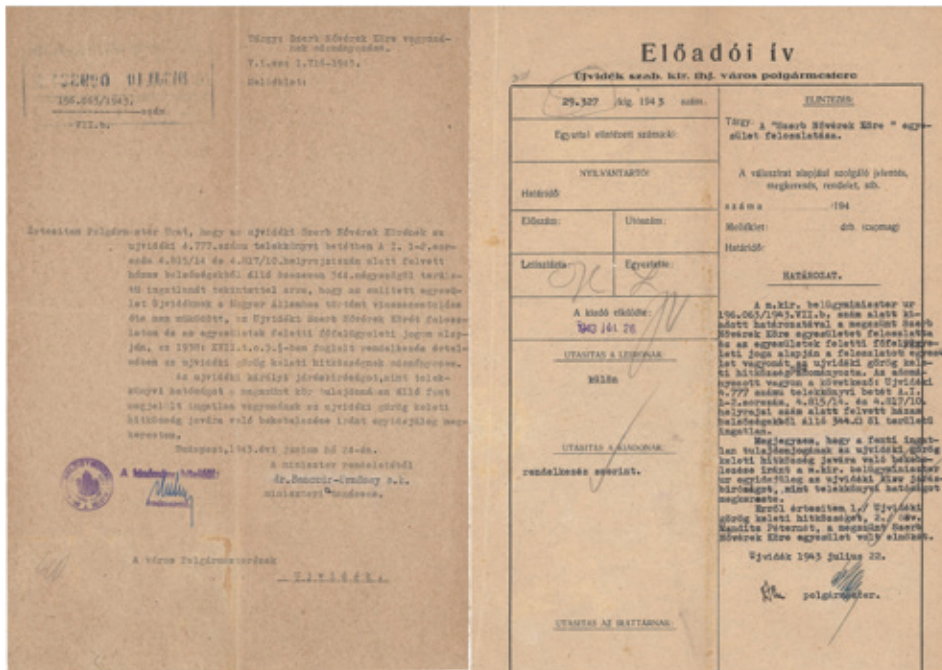
¹³⁷ А. „Коло српских сестара развило је у прошлој години живу националну, хуману и културно-просветну делатност”, *Дан*, 116 (17. маја 1940), 7; *Извештај... 1939–1940*; Ј. Суботин, „Коло Српских Сестара – Нови Сад”, *Вардар*, XXIX (1941), 55–57.

¹³⁸ *Извештај... 1934–1935* (ИАГНС); *Исход... 1937–1938*.

¹³⁹ На крају рада, као прилог, комплетан Извештај о раду КСС у Новом Саду (1933–1934) (Нови Сад, б. г.).

ПРЕСТАНАК РАДА КОЛА

Према сведочењу тадашње председнице Кола, Даринке Мандић Могин, рад Кола је престао почетком ратних дејстава априла 1941. године.¹⁴⁰ Формално, Коло је престало са радом 22. јула 1943. године Одлуком број 196.063/1943.VII.b коју су донеле мађарске власти. Имовина расформираног Кола, истом одлуком, донирана је Новосадској гркоисточној (православној) цркви. Од имовине наводи се земљиште заведено у катастарским књигама као 4.777 А.І. 1-2. (плац преко пута Соколског дома) и кућа са двориштем на бројевима 4815/14 и 4817/10. Уз кућу дат је и сав ентеријер. Површина некретнина износила је 344 кв. хвата. Кућа се налазила у улици Марка Миљанова 12 (Lórántffy Zsuzsanna utca, 1941–1944).¹⁴¹ Списи о препису имовине Кола српских сестара на име Српске православне цркве налазе се у Историјском архиву Града Новог Сада.

Прилој 21. Списи мађарских власти о преносу имовине Кола српских сестара на Српску православну цркву 1943. године (ИАГНС)

¹⁴⁰ „Списи о преносу имовине Кола српских сестара у Новом Саду 1943.” (ИАГНС, Ид: 165937).

¹⁴¹ Одлука о расформирању Кола српских сестара у Новом Саду од 26. јула 1943. (ИАГНС, F 150 29327-43).

Рад Кола у Новом Саду, од почетка Другог светског рата, остаје неистражен из више разлога. Документација о раду Кола уништена је у току рата, али и у периоду након рата. Наиме, мађарске власти нису благонаклоно гледале на удружења са српским предзнаком. Због тога су неке од чланица Кола и страдале у Новосадској рацији 1942. године. То је био разлог да остале чланице униште највећи део архиве КСС. Ништа боља ситуација није била ни након завршетка рата. Комунистичке власти су задржале одлуке о забрани рада националних и женских удружења, а њихову имовину су конфисковале. Разлог је био идеолошке природе. О њиховом раду се није смело писати, говорити, а ако је то и чињено увек је било у негативној конотацији, као нешто неморално и недозвољено. На тај начин су скривена од јавноста многа значајна, хуманитарна и духовна дела Српкиња Новосаткиња. Рад су несметано наставила само друштва која су постојала у дијаспори.

Прилој 22. Чланице Кола српских сестара у Новом Саду
(Градска библиотека у Новом Саду: Завичајна библиотека)

ЗАКЉУЧАК

Формирање грађанског друштва у другој половини XIX века подразумевало је и равноправност између мушкараца и жена на свим пољима: законодавном, наследном, образовном, радном, политичком, институционалном, социјалном. Наравно да то није могло да се деси одједном. Због тога се оснивају удружења жена, како у Европи тако и на просторима где Срби живе. Циљеви су им различити: да обезбеде бољи статус жене у друштву, већу заступљеност у образовним системима, равноправнији положај у радним односима, али и да се баве хуманитарним радом. Хуманитарна удружења била су одраз

националне свести, родољубивог духа и милосрдног рада. То је повод за формирање Кола српских сестара.

Коло српских сестара је формирано 1903. године као женско друштво патриотски оријентисано, чији рад је, за све време постојања, за разлику од многих других женских друштава, у први план истицало хуманитарни и добротинитељски рад. У другом плану је био рад на националном идентитету и изградњи, најпре српске државе у прве две деценије XX века, па до идеје о југословенском суживоту након стварања Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије. Да би рад Кола српских сестара био доступан на што већем простору и да би се одвијао брже и ефикасније, оснивани су одбори на свим територијама где су Срби живели. Један од њих основан је и у Новом Саду 1929. године. Иако је његово постојање везано, највећим делом, за мирнодопски период (до 1941) ипак је недаћа, сиромаштва и беде било на претек. За такав слој људи, КСС је било мирна лука и зрачак светлости у коме су бар делимично могли да ублаже своју невољу.

Чланице новосадског Одбора Кола српских сестара, њих око 400, биле су активне пуних 12 година. Забаве, чајанке, и балови у њиховој организацији били су монденски догађаји не само за Новосађане, него и шире. Добро осмишљеним и реализованим културним дешавањима настојале су пружити грађанству програм на високом нивоу, а од продатих улазница и добровољних прилога обезбедити средства за свој добротинитељски рад. Сестрама у Колу није мањкало ентузијазма и мотивације јер су радећи на хуманом пољу радиле за опште добро српског народа. Тај рад се сводио на помагање породица без домова и огњишта, помоћ деци без родитеља, немоћним и старијим особама, избеглим лицима. Акције су биле бројне. Посебна пажња поклањана је помагању избеглица које су доспеле у Нови Сад, али и колониста који су насељени после Првог светског рата у околна насеља Новог Сада: Степановићево, Змајево, Руменка, Ветерник, Сириг итд. Друштво је настојало да своју делатност прошири стварањем нових пододбора у Степановићеву и Сиригу, и укључивањем младих кроз Подмладак Кола.

Културно-просветни рад Кола огледао се у помагању књижевника и уметника, откупу књижевних дела и давању прилога уметницима. Посећивале су сва важна предавања, изложбе и приредбе културно-просветног садржаја. Коло је настојало и да делује стимулативно. Стога је добре ђаке стипендирало или награђивало поклонима и новчано. За то време њихов пожртвован и плодан рад био је српском народу, али и шире, на понос, корист и дику. Овај текст треба да оживи сећање и отргне од заборавља дело наших предака. А њиховим делом се треба поносити.

СПИСАК ЧЛАНИЦА КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА –
ОДБОР У НОВОМ САДУ
Период 1929–1943.

Почасни њредседник Скућшћине КСС:

Његова Светост патријарх српски господин Варнава

Почасни члан:

Његово Високопреосвештенство епископ бачки др Иринеј Ћирић

Почасне њредседнице:

Љубица Дуњић¹⁴² (1930)
Станка Стана Матић¹⁴³ (1930–1931)
Цајка Николић¹⁴⁴ (1931–1933)
Маргита Пауновић¹⁴⁵ (1935–1936)
Олга Радивојевић¹⁴⁶ (1939–1940)
Загорка Кијурини¹⁴⁷ (1940–1941)
Јованка Петровић¹⁴⁸
Ружа Јевтић

Чланови Ујравној и Надзорној одбора КСС:

Емилија Софић¹⁴⁹, председница УО Кола (1929–1938) и почасна
председница Кола
Јелисавета Цица др Ст. Суботин, председница УО Кола (1938–1940)
Даринка Дара Мандић Могин, председница Кола (1940–1943)
Јелисавета Јелена Клицин¹⁵⁰, потпредседница УО Кола и почасна чланица
Кола
Славка Слава Ковачевић, потпредседница УО Кола
Аница Ракић¹⁵¹, потпредседница УО Кола, председница НО Кола, чланица
Одбора Кола
Олга Бугарски¹⁵², потпредседница УО Кола
Лепосава Петковић, потпредседница УО Кола, чланица Одбора Кола
Јулка Мицић, потпредседница УО Кола

¹⁴² Супруга бана Радосава Дуњића.

¹⁴³ *1900, †1970; супруга бана Светомира Матића.

¹⁴⁴ Супруга бана Милана Николића.

¹⁴⁵ Супруга бана Светислава Пауновића.

¹⁴⁶ Супруга бана Јована Радивојевића.

¹⁴⁷ Супруга бана Бранка Кијурине.

¹⁴⁸ *1911, †1973.

¹⁴⁹ *1862, †1955.

¹⁵⁰ *1875, †1933.

¹⁵¹ *1883, †1941.

¹⁵² *1888, †1963.

Мира Јаковљевић, потпредседница УО Кола
 Евица Стефановић рођ. Тапавица¹⁵³, потпредседница УО Кола и чланица
 Одбора Кола
 Лепосава-Лепа Матијашевић, секретар УО Кола
 Гизела-Гиза Повољни¹⁵⁴, секретар УО Кола и члан Одбора Кола
 Меланија Кун, секретар УО Кола и члан Одбора Кола
 Олга Диклић¹⁵⁵, секретар УО Кола, члан НО Кола
 Бранка Ковачевић Бојовић, секретар Кола
 Олга Геровац, секретар УО Кола
 Вида Вуковић¹⁵⁶, секретар УО Кола
 Наталија Поповић¹⁵⁷, секретар УО Кола, чланица Одбора и потпредседница
 Кола
 Маргита (Маргарета) Пшеничник¹⁵⁸, чланица УО Кола
 Ангелина-Анђелија Страјин¹⁵⁹, чланица УО Кола, чланица Одбора Кола
 Зора Гркинић, благајница УО Кола
 Добрила Брашован Увалић¹⁶⁰, благајница УО Кола
 Катица Антоновић, благајница УО Кола и чланица Одбора Кола
 Јулијана Вучерић, председница НО Кола
 Добрила Моротвански, председница НО Кола и чланица Одбора Кола
 Јелена Марковић-Финас¹⁶¹, чланица НО Кола
 Марија Маца¹⁶², чланица НО Кола и чланица Одбора Кола
 Љубица Рајх Поповић, чланица НО Кола
 Даринка Дара Стојковић¹⁶³, благајница Кола, чланица НО Кола
 Вера инг. Тошић¹⁶⁴, чланица НО Кола
 Јелисавета Савета Шикопарија¹⁶⁵, чланица НО Кола и чланица Одбора Кола
 Сида Кадић, чланица НО Кола и чланица Одбора Кола
 Олга Обрадовић, чланица НО Кола

Чланови Одбора КСС:

Анка Аврамовић (1894–1967); Лела Барловац; Иванка Бељански; Марија Богосављевић; Ружа Бојкић; Јулка Борота (1887–1962); Станислава Бошковић; Зора Гавриловић; Зора Давидовић рођ. Тапавица (1892–1982); Драга Дебелјак; Бланка Деђански (1891–1981); Вукосава Дера; Наталија-Ната Драгомировић; Боса Дринчић; Даница или Драгица Живадиновић; Вида Живановић; Даница

¹⁵³ *1882, †1944.

¹⁵⁴ *1899, †1965.

¹⁵⁵ *1865, †1954.

¹⁵⁶ *1902, †1971.

¹⁵⁷ *1911, †1980.

¹⁵⁸ *1890, †1930.

¹⁵⁹ *1895, †1966.

¹⁶⁰ *1888, †1961.

¹⁶¹ *1863, †1939.

¹⁶² *1894, †1968.

¹⁶³ *1875, †1938.

¹⁶⁴ *1892, †1972.

¹⁶⁵ *1897, †1968.

Иватовић; Љубица Игњатовић (1884–1967); Тинка Инђић; Јованка Илић; Иванка др Јанкелић; Олга Јанкелић; Смиљана-Смиља Јанкулов (1885–1954); Бранка Јанчкић; Зора Јелачић; Ивана Јовановић; Љубица Јовановић; М. Јовановић-Микић; Катица Капамаџија (1892–1970); Санда Ковачевић; Јелена Конрођ Шпицер (1883–1942); Радмила-Рада Костић; Даринка-Дара Крајачевић (1892–1970); Вукосава-Вукица Лазић; Олга Маргетић; Стојанка Марјановић; Агница Марковић; Вида Марковић; Мара Мацедонић (1896–1970); Душица Милетић; Милица Милошев; Олга Мирилов (1882–1958); Софија Михајловић (1869–1944); Бојана Михалцић; Славка-Славна Ненадовић; Ружа Орлић; Т. Павловић; Ерна Пауловић; Кића Пејовић; Милосава Петковић; Вида Петровић; Зора Петровић; Тинка Петровић; Маргита Писничник; Ирина Плавшић (1881–1945); Беба Поповић; Мила Поповић; Мајица Радивојевић; Љубица Савић (?–1940); Љубица Сазданић рођ. Димовић (1899–1942); Јелена-Јела Секулић; Мор др Силаши; Добрила др Симић; Радмила др Худак Симеоновић; Зора Стефановић; Даница Стопић; Н. Страјин; Данка Суботић; Катица Сувајдић (1894–1967); Стевка Сувајдић (1912–1950); Јованка Таталовић; Милица Татарски (1900–1992); Анђелија (Анђелка) Тодоровић (1896–1943); Вида Тотовић; Јелена Трајановић; Богданка Хрговић; Милица Шикопарија.

Остале чланице КСС:

Тинка Аврамовић; Даница Адамовић; Марија др Адамовић; Вукосава-Вукица Ајваз (1893–1956); Ксенија Ајваз; Мара Акшамовић; Славка Аларгић (1901–1954); Вера Алексић (1898–1968); Милена Андрић (1890–1973); Анђелка Анокић; Катица Антонијевић; Милена Арсенијевић; Супруга дра Милорада Арсенијевић; Катица Атанацковић рођ. Ђокић (1885–1942); Оливера Атанацковић рођ. Давидовић; Ана Барта (1896–1951); Славка Бастајић; Ирина Белајчић; Мила Белегешањин; Јелена Белеслин; Марија-Мара Белеслин (1906–1986); Ђурђинка-Ђурђина Белић (1899–1962); Вера Бењак (1903–1981); Марија Бибић (1888–1972); Зорка Билиц; Цвета Бингулац (1874–1950); Даница Бичански (1878–1949); Милена Богдановић; Олгица Богдановић; Радмила Бојић; Катарина-Катица Бокшан (1888–1942); Косана-Косара Бокшан (1886–1942); Јелка-Јела др Борота (1906–1989); Јованка Борота; Олга Бошњаковић; Смиља Бошњаковић; Десанка Бранчић (1903–1971); Кристина Браовић; Јованка Брил; Босиљка Бубањ; Јулија Будимска; Радмила др Буљик (?–1930/1931); Катица Бургхарт; Даница Вајнфелд; Вера Васјута; Катица др Веселиновић (1892–1980); Олга Вилић; Зорка Влалукин (1882–1965); Софија Влалукин (1907–1979); Теодора Воркапић (1895–1955); Анкица Вранић; Цица Враћевић; Ружа Вујаклија; Анкица Вујић (1881–1973); Катица Вујић (1885–1969); Љубица Вујић; Лепосава Вуковић (1910–1963); Нада Вукотић; Ана Вучетић (1900–1984); Даница Вучковић; Зора Вучковић; Јелисавета др Вучковић (1906–1990); Магда Гавриловић; Зорица Галетић; Ленка Гашпарини; Видосава А. Грбић; Зорка Грбић (1895–1971); Олга Грковић (1885–1941); Мици Грос; Јулија Дамјанов (1876–1944); Грозда Дејановић; Олга Димилд; Зорка Димитријевић; Марија Динчић (1921–1974); Супруга Јосифа Домби; Мара Дорнштетер; Жа-

нета Драговић; Марија Драговић; Габриела Дулић; Катарина Дунђеров; Вера Дунђерски (1879–1951); Дора др Дунђерски; Елза Дунђерски (1878–1955); Олга Дунђерски; Боса Ђаковић; Лепосава Ђеровић; Софија Ђисаловић (1883–1962); Мара Ђитков (1904–1992); Мара Ђукић; Мара Ђурић; Дренка Ерделјан; Јованка Живић; Дана Живковић; Милица Жикић; Невена Жикић; Љубица Завишић (1894–1948); Маргита Заплетан; Аглаја Зечевић (1897–1944); Мила Зотовић; Рава Зрнић; Олга Иванчевић (1906–1994); Анђелка Ивезић; Даринка Ивковић (1865–1936); Марина Ивковић; Мила Ивковић; Радослав Илијћ (1894–1980); Јелица Илић; Невена Илић; Ксенија Искруљев (1899–1970); Мица Јаковљевић; Олга др Јаковљевић; Вукосава Јакшић; Марија Јанковић (1868–1942); Олга Јанковић; Јелисавета Јанчић; Илинка Јапунцић; Смиља Јапунцић; Јелена др Јевремовић; Милена Јегдић (1900–1972); Зорка Јелешић; Олга Јелинак; Олга Јеремић; Ружа Јеремић; Мара Јовановић (? – 193?); Олга Јовановић; Марија Јорговић; Невена Јорговић; Мара Јоцић; Зорка Калуђерски (1881–1960); Мара Карловарис; Анђелка Катурић; Вида Каћански (1918–1942); Љубица Каћански; Фрида Каурински; Станислава Кентеров; Аранка Керекеш (1893–1959); Христина-Кристина Кириловић (1874–1957); Марија Кирић; Дара Кобалд; Зорка Ковачевић; Александра Коларски (1900–1970); Јелисавета Коларски (1890–1957); И. Кољари; Марија Коњевић; Олга Короди; Даница-Дана Костић (1876–1953); Олга П. Костић; Катица Крајачевић; Милена Лазачев; Милица Лалић; Ила Лампел; Хермина Лампел; Јелисавета др Лацковић; Пава др Лемаић; Мара Ловрековић; Фани Лустиг; Мара Максимовић (1900–1956); Персида Малин Перица (1899–1968); Катица Манојловић; Вукосава Маргетић (1897–1974); Илинка Марковић; Савета Марцикић (1886–1971); Марија Матејка; Даринка-Дара др Матић (1869–1951); Мира Матић; Смиљка Матић; Зорка Микетић (1900–1966); Ружа Микин; Олга др Милетић; Емина Милић; Зорка Миличев; Зоранка-Зорка Миливојев (1902–1975); Радмила Милићевић; Милева Милованов (1858–1949); Гордана Милошев; Јелена Милунов (1908–1982); Мила Миросављевић (1882–1961); Зора Михајловић; Нада др Мицић Паквор; Вукосава Мишић-Бичански (1872–1940); Зорка-Зора др Мога (1910–2006); Милица др Моч (1893–1983); Матилда Мудрински (1880–1966); Катица Мургашки; Милена Мургашки; Софија Мургашки (1888–1949); Иванка Нађвински (1896–1972); Злата Настић (1894–1981); Мара Настић; Анка Недић, (1886–1934); Гизела Павловић Неше; Вида Николић (1903–1957); Драгица Николић; Живка Николић (1895–1976); Јулка Николић; Персида Николић (1889–1940); Невена Нишевић; Зора Новаковић (1889–1956); Нада Обрадовић; Јелена др Орешковић; Савета Орешковић (1894–1956); Даница Пајинов; Здравка Пауловић; Ерна др Пауловица; Јелка Первас; Ирма Песинг; Јулка Петковић (1886–1937); Амалија Петровић (1898–1974); Бујимка Петровић; Нада Петровић; Радмила Петровић; Јованка Печић (1892–1955); Мара Плесничар; Ангелина Попов; Олга др Попов; Александра др Поповић (1890–1964); Анастасија Поповић (1894–1975); Десанка Поповић; Љубица Поповић; Меланка Поповић; Мила Даке Поповић; Мира Поповић; Невена Поповић; Мила Поповицки; Нада Прекајска; Вида Прешић; Катица Продановић; Славка Прокић; Исидора Пушић (1899–1977); Ирина Пшеничник (? – 1937/1938), Цана Раденковић; Љубица Радивојевић (1906–1983);

Марија Радивојевић (1905–1974); ? Радован; Сида Радованов; Олга Радовић (1888–1936); Вера др Рајковић; Аница Ракић (1883–1941); Мара Ралетић (1898–1955); Марија Ралетић (1879–1970); Софија Рапајић рођ. Обрадовић; ? Рашић; Нада Релић; Елза Ристић; ? Ружић удато Павловић; Иванка Савић; Зорка Сакетић (1891–1968); Јелисавета Секулић (1869–1953); Анселма-Селма Секулић (1866–1966); Милева Сенћанин (1886–1978); Загорка Сенчанин; Јулка Сивчев (1907–1992); Милева Симић (1858–1946); Мара Сланкаменац; Славка Спорић; Ранка Сретеновић; Ангелина Станојевић; Софија Станојевић (1887–1958); Милица Стојановић; Јулка Стојков; Радмила Суботић; Јелена Тајбнер; Ракила Танурџић (1891–1937); Зора Тапавица; Анђелка Теодоровић; Мара Теодоровић (1908–1989); Перса Теодоровић; Милка Тепавац; Мара Тешић; Спасенија Тошић; Десанка Ћулум (1900–1982); Адела Фелдман рођ. Ајсман (1896–1942); Вера Филиповић (1898–1972); Александра Фишер; Пирошка Форгач; Вида Француз (1875–1963); Магда Хајом; Санда др Хаци; Ангелина Хес (1900–1965); Ида Хуберт рођ. Заборовски (?–1942); ? др Чаковац; Бојана Чирх; ? Чолаковић; Нада Шијаков (1913–1990); Зора Шилић (1888–1965); Зорка Шилић (1897–1963); Милица Шилић; Персида Шилић (1912–1995); Клара Шлангер; Оскар Шосбергер; Селма Шпицер; Јелена Шрам; Вера Штефановић; Љубица Штрасер; Маргарита Штула.

Почасни чланови добродјелници:

Витешки краљ Александар I Карађорђевић Ујединитељ¹⁶⁶
 Стеван Борота¹⁶⁷
 Димитрије Мита Клицин¹⁶⁸
 Јованка Милошевић¹⁶⁹
 Михајло др Пупин¹⁷⁰
 Вукосава Радовановић¹⁷¹
 Александар Секулић

Савештни чланови:

Милорад др Арсенијевић¹⁷²; Радослав др Илијћ¹⁷³; Павле Инђић¹⁷⁴
 Мираш др Кићовић¹⁷⁵; Јефта др Поповић; Јован др Поповић

¹⁶⁶ *1888, †1934.

¹⁶⁷ *1898, †1942.

¹⁶⁸ *1869, †1943.

¹⁶⁹ *1878, †1937.

¹⁷⁰ *1854, †1935.

¹⁷¹ *1901, †1980.

¹⁷² *1898, †1975.

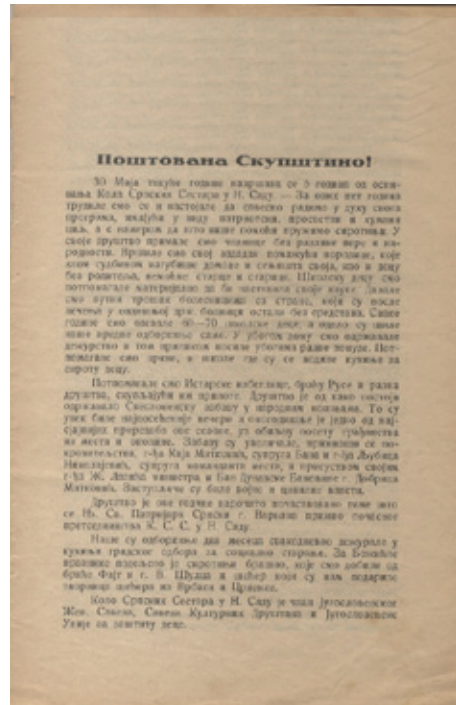
¹⁷³ *1894, †1980.

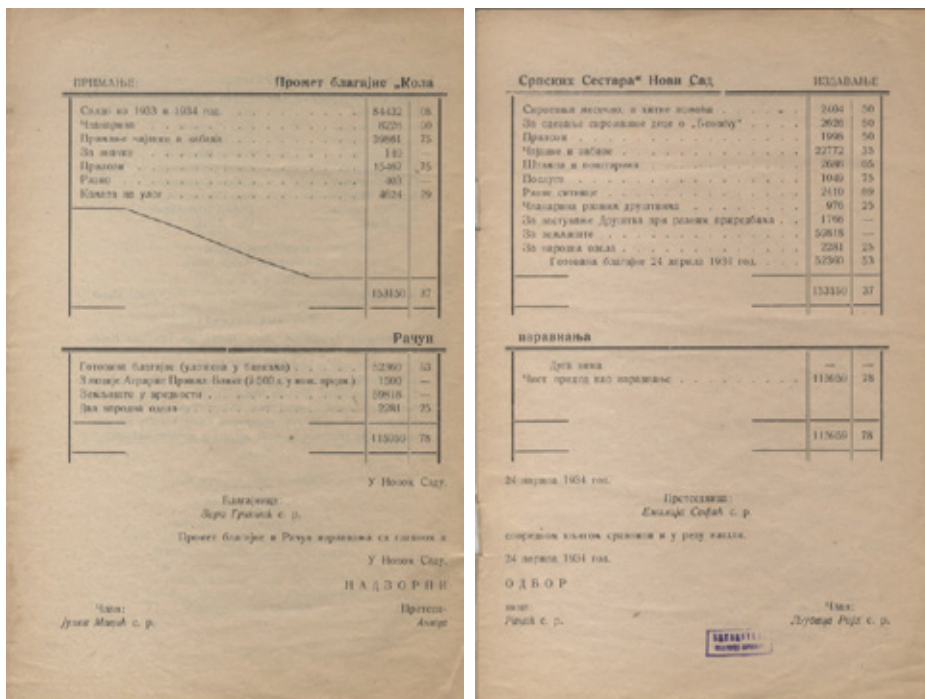
¹⁷⁴ Стрељан 1944. године. (www.otvorenaknjiga.komisija1944.mpravde.gov.rs/cr/okrug/07/80420/42400.htm)

¹⁷⁵ *1892, †1963.

Утемељачи:

Милан Инђић; Јулија Киш Адамов, коју је уписала и прилог дана њена унука Јулија Будимска; Миле Николић; Божидар Петровић; Душан Поповић, инспектор Банске управе, кога су његови пријатељи Риста и његова супруга Милетић-Шајин, управник државне болнице у Новом Саду, уписали за утемељача; Миле Николић, син бана М. Николића, кога је за утемељача уписао Тока Дунђерски; Александар Секулић, кога је уписала и у његово име прилог дала мајка Јелисавета Секулић.

Прилози 23 а–ж. Извештај о раду Кола српских сестара у Новом Саду: 1933–1934. године

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Received: 2024/10/11

Accepted: 2024/11/26

DUŠANKA MARKOVIĆ, curator, museum consultant
City Museum of Novi Sad
Tvrđava 4, Petrovaradin – Novi Sad, Serbia
E-mail: dusankamarkovic65@gmail.com

THE NOVI SAD BOARD OF THE CIRCLE OF SERBIAN SISTERS: THEIR WORK FROM THE FOUNDATION IN 1929 TO 1943

SUMMARY: The second half of the 20th century can be considered a time of women's activation in all fields: cultural, political, social, educational and even humanitarian. Both in Europe and in the area where the Serbs lived, associations were founded that gathered mostly women from higher classes or with higher education, with the aim of the emancipation of women, their better status in society and the exercise of rights that were the privilege of men only. However, women also saw the need to create a society that would help not only women, but also the weak, sick, poor and hungry, regardless of gender, age, religion and nation. With such an idea, the Circle of Serbian Sisters was formed in Belgrade in 1903. The board of this Circle in Novi Sad was formed relatively late, in 1929. Throughout its existence, the

work of the Board took place in peacetime conditions. The beginning of the war on the territory of the Kingdom of Yugoslavia also meant the end of their work. In 12 years of active work, about 400 Novi Sad women passed through membership of the Circle, organized numerous humanitarian actions, clothed hundreds of children, financially helped not only children from poor families, but also homeless families, refugees, colonists. They participated in all social events and organized cultural programs themselves with the aim of collecting funds and preserving tradition. Parties, tea parties and balls organized by them were fashionable events not only for the people of Novi Sad, but also beyond. From the sold tickets and donations, they created a fund from which humanitarian actions were financed. The Novi Sad Circle expanded its activity by creating two sub-committees: Stepanovićevo and Sirig, as well as through the inclusion of young people within the Youth Circle.

KEYWORDS: Circle of Serbian sisters; Committee in Novi Sad; humanitarian and charitable work; women's association; the interwar period